EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 11.12.2025.
COM(2025) 749 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI

par Marrākešas direktīvas 2017/1564 un Marrākešas regulas 2017/1563 pārskatīšanu

{SWD(2025) 406 final}

I. IEVADS

Atzīstot būtisko negatīvo ietekmi, ko uz cilvēku ar invaliditāti līdzdalību sabiedrībā un viņu piekļuvi izglītībai rada ierobežotā piekļuve rakstiskiem materiāliem pieejamā formātā jeb "grāmatu bads", Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas dalībvalstis 2013. gadā pieņēma Marrākešas līgumu, kas atvieglo piekļuvi iespieddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ ("Marrākešas līgums") ([1]).

Ar līgumu tika ieviesti obligāti autortiesību ierobežojumi un izņēmumi tādu personu interesēs, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ, lai būtu iespējams reproducēt, izplatīt un darīt pieejamus darbus (piemēram, tekstu, notāciju un ar to saistītās ilustrācijas jebkuros nesējos, ieskaitot klausāmgrāmatas), izgatavojot kopijas pieejamā formātā. Līgums arī atļauj šādu kopiju pārrobežu apmaiņu ([2]).

Eiropas Savienība Marrākešas līgumu parakstīja 2014. gadā ([3]) un noslēdza to 2018. gada februārī ([4]). Ar Direktīvu (ES) 2017/1564 par dažiem atļautiem konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu izmantošanas veidiem tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ ([5]) (turpmāk "Marrākešas direktīva") un Regulu (ES) 2017/1563 par to, kā tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ, notiek Savienības un trešo valstu pārrobežu apmaiņa ar konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu kopijām pieejamā formātā ([6]) (turpmāk "Marrākešas regula"), tika ieviesti vajadzīgie pielāgojumi ES tiesību aktos pēc Eiropas Savienības pievienošanās *WIPO* Marrākešas līgumam. Marrākešas direktīvas un regulas mērķis ir palielināt grāmatu un citu iespiedmateriālu kopiju pieejamību pieejamos formātos tādu personu interesēs, kurām ir drukas lasītnespēja, kā arī uzlabot šādu pieejamu formātu kopiju apriti pāri robežām. Marrākešas direktīva bija jātransponē līdz 2018. gada 11. oktobrim. Marrākešas regulu piemēro no 2018. gada 12. oktobra.

([1]) Marrākešas līgums, kas atvieglo piekļuvi iespieddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ, stājās spēkā 2016. gada septembrī.

([2]) https://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/summary_marrakesh.html.

([3]) Padomes Lēmums (2014. gada 14. aprīlis) par to, lai Eiropas Savienības vārdā noslēgtu Marrākešas līgumu, kas atvieglo piekļuvi iespieddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ.

([4]) Padomes Lēmums (ES) 2018/254 (2018. gada 15. februāris) par to, lai Eiropas Savienības vārdā noslēgtu Marrākešas līgumu, kas atvieglo piekļuvi iespieddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ. Ratifikācija notika 2018. gada oktobrī.

([5]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2017/1564 (2017. gada 13. septembris) par dažiem atļautiem konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu izmantošanas veidiem tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ, un ar kuru groza Direktīvu 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1564.

([6]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2017/1563 (2017. gada 13. septembris) par to, kā tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ, notiek Savienības un trešo valstu pārrobežu apmaiņa ar konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu kopijām pieejamā formātā, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A32017R1563.

Marrākešas direktīvas 10. panta 1. punktā un Marrākešas regulas 7. pantā ir noteikts, ka Komisijai līdz 2023. gada 11. oktobrim ([7]) ir jāveic šo instrumentu izvērtējums un attiecīgā gadījumā jāierosina grozījumi. Šā izvērtējuma mērķis ir novērtēt, cik lielā mērā Marrākešas direktīva un regula ir sasniegušas tām izvirzītos mērķus, un novērtēt regulējuma efektivitāti, lietderību un atbilstību labuma guvēju vajadzībām un tā saskanību ar ES politiku un starptautiskajām saistībām, kā arī ilustrēt ES pievienoto vērtību. Konkrētāk, šajā izvērtējumā tiek vērtēts, kā šie divi juridiskie instrumenti ir ietekmējuši to piemērošanas jomā ietilpstošo darbu pieejamību pieejamā formātā un kā tie ir palīdzējuši veicināt šādu kopiju pārrobežu apmaiņu.

Marrākešas direktīvas 10. panta 1. punktā noteikts, ka izvērtējumā it īpaši iekļauj novērtējumu par to, kā dažās dalībvalstīs pastāvošās taisnīgas atlīdzības shēmas ietekmē kopiju pieejamā formātā pieejamību un to pārrobežu apmaiņu. Turklāt izvērtējumā ņem vērā Marrākešas direktīvā un Marrākešas regulā paredzēto noteikumu iespējamo ietekmi uz atsevišķu darbu vai blakustiesību objektu pieejamā formātā komerciālu pieejamību labuma guvējiem, kā arī to nozīmi saistībā ar citām politikas jomām, kas saistītas ar publicēto darbu pieejamību, it īpaši Eiropas Piekļūstamības aktu (EPA) ([8]).

Pirms Marrākešas līguma pieņemšanas Direktīva 2001/29 par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā ([9]) paredzēja iespēju dalībvalstīm to tiesību aktos noteikt izņēmumu vai ierobežojumu autortiesībām un blakustiesībām izmantošanai personu ar invaliditāti labā un nekomerciālai izmantošanai, kas ir tieši saistīta ar invaliditāti, ciktāl tas vajadzīgs attiecīgajā invaliditātes gadījumā. Zināmā mērā šo iespēju izmantoja visas dalībvalstis ([10]). Tomēr, tā kā Direktīvā 2001/29 ir noteiktas tikai minimālās prasības, atstājot dalībvalstu ziņā sīki izstrādātu izņēmuma piemērošanas nosacījumu

([7]) Šā ziņojuma publicēšana ir aizkavējusies, jo izvērtējuma ziņojuma un dienestu darba dokumenta sagatavošanai bija nepieciešams zināms laiks un vienlaikus tika veiktas citas darbības autortiesību jomā.

([8]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882 (2019. gada 17. aprīlis) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882; EPA mērķis cita starpā ir saskaņot piekļūstamības prasības attiecībā uz e-grāmatām, kas laistas ES tirgū pēc 2025. gada 28. jūnija.

([9]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā, 5. panta 3. punkta b) apakšpunkts, OV L 167, 22.6.2001., 10.–19. lpp.

([10]) Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par noteiktiem atļautiem ar autortiesībām un blakustiesībām aizsargātu darbu un citu tiesību objektu lietojumiem tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar citu iespiedtekstu lasīšanas invaliditāti, un ar kuru groza Direktīvu 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā, 2016/0278 (COD); COM(2016) 596 final, 14.9.2016., 6. lpp.

noteikšanu ([11]), izņēmuma piemērošanas jomā radās atšķirības ([12]), un tās, savukārt, ietekmēja pieejama formāta kopiju pārrobežu apmaiņu ([13]).

Marrākešas līguma normu iekļaušana ES tiesību aktos nodrošināja to, ka ES mērogā tika pieņemti saskaņoti noteikumi, kas ļauj personām, kuras ir neredzīgas, personām, kam ir redzes traucējumi, kurus nevar mazināt tā, lai panāktu tādu redzes funkciju, kas ir būtiski līdzvērtīga tādu personu redzes funkcijai, kurām nav šādu traucējumu, personām, kam ir drukas lasītnespēja vai uztveres traucējumi vai drukas lasītnespēja citu iemeslu dēļ, izgatavot konkrētu darbu un blakustiesību objektu kopijas bez tiesību subjekta atļaujas tādu personu interesēs, kurām ir drukas lasītnespēja. Tādējādi labuma guvēji un personas, kas rīkojas to vārdā, var izgatavot darbu grāmatu, žurnālu, laikrakstu vai cita veida rakstu darbu, notāciju, arī nošu, veidā un ar tiem saistīto ilustrāciju jebkuros nesējos kopijas pieejamā formātā, piemēram, Braila rakstā vai audioformātā un lielburtu iespieduma formātā. Turklāt Marrākešas direktīvā ir paredzēts, ka konkrētas struktūras var veikt darbības labuma guvēju vārdā. Šīs struktūras ir pilnvarotās struktūras, kas ir publiskas vai privātas organizācijas, īpaši bibliotēkas, izglītības iestādes un citas bezpeļņas organizācijas, kuru viena no primārajām darbībām, institucionālajiem pienākumiem vai kāds no uzdevumiem, kas saistīti ar sabiedrības interesēm, ir nodrošināt personu ar drukas lasītnespēju vajadzības. Pilnvarotās struktūras var sagatavot tikai un vienīgi labuma guvēja izmantošanai paredzētu darba vai blakustiesību objekta, kuram labuma guvējam ir likumīga piekļuve, kopijas pieejamā formātā un publiskot, darīt pieejamas, izplatīt vai patapināt kopijas pieejamā formātā labuma guvējam vai citai pilnvarotai struktūrai bez peļņas. Pilnvarotajām struktūrām ir pienākums ieviest praksi, lai novērstu darbu neatļautu izplatīšanu. Marrākešas direktīvā ir iekļauts noteikums, kas ļauj iekšējā tirgū veikt pārrobežu apmaiņu ar kopijām pieejamā formātā. To papildina Marrākešas regula, kas ļauj veikt pārrobežu apmaiņu ar trešām valstīm, kuras ir Marrākešas līguma puses.

Marrākešas direktīva ļauj dalībvalstīm saglabāt vai ieviest taisnīgas atlīdzības shēmas, kas attiecas tikai uz saskaņā ar direktīvu atļautiem izmantošanas veidiem un ko īsteno to teritorijā iedibinātas pilnvarotās struktūras. Līdz šim taisnīgas atlīdzības shēmas ir ieviestas sešās dalībvalstīs ([14]). Vēl divas dalībvalstis ir paredzējušas iespēju ieviest taisnīgas atlīdzības shēmu, ja tiek skartas tiesību subjektu intereses, taču šo iespēju vēl nav izmantojušas ([15]).

ES likumdevējs nolēma neīstenot Marrākešas līgumā paredzēto iespēju attiecināt ierobežojumu vai izņēmumu tikai uz darbiem, kurus attiecīgajā tirgū konkrētā pieejamā formātā nevar iegūt komerciāli ar saprātīgiem nosacījumiem labuma guvējiem. Tika uzskatīts,

([11]) Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā, Briselē, 97/0359 (COD), COM(97) 628 galīgā redakcija, 10.12.1997., 32. lpp.

([12]) Pētījums par Direktīvas 2001/29/EK par autortiesībām un blakustiesībām informācijas sabiedrībā (Informācijas sabiedrības direktīva) piemērošanu, 2013, 428. lpp., pieejams tīmekļa vietnē https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9ebb5084-ea89-4b3e-bda2-33816f11425b.

([13]) Turpat, 437. lpp.

([14]) Pārskats par dalībvalstīm, kurās ir ieviestas taisnīgas atlīdzības shēmas, ir pieejams dienestu darba dokumenta un pētījuma 43. lpp.

([15]) Pētījums, 43. lpp.

ka šāda pienākuma noteikšana pilnvarotajām struktūrām negatīvi ietekmētu juridisko noteiktību un tādējādi galu galā arī darbu pieejamību labuma guvējiem ([16]). Dalībvalstīm nav atļauts ieviest papildu prasības pilnvarotajām struktūrām, piemēram, par iepriekšēju pārliecināšanos par darbu pieejamā formātā komerciālu pieejamību. Divās dalībvalstīs ir spēkā noteikumi, kas varētu novest pie tā, ka pilnvarotās struktūras pārbauda komerciālo pieejamību, vai kas var veicināt neskaidrību šai sakarā ([17]). Komisija turpinās analizēt šos jautājumus.

Uz pilnvarotajām struktūrām neattiecas **atļaujas saņemšanas** procedūra attiecībā uz izmantošanas veidiem, kas ir regulējuma darbības jomā. Tomēr, kā minēts iepriekš, tās strādā tikai ar konkrētām grupām, kas uzskaitītas 2. panta 4. punktā. Marrākešas direktīvā ir precizēts, ka atļaujas saņemšanas un atzīšanas prasības, ko dalībvalstis var piemērot pilnvarotām struktūrām, piemēram, prasības attiecībā uz vispārīga rakstura pakalpojumu sniegšanu labuma guvējiem, nedrīkstētu liegt struktūrām veikt darbības, kas atļautas saskaņā ar direktīvu. Direktīvas īstenošanas rezultātā vienā dalībvalstī ([18]) tika atcelts pienākums pilnvarotām struktūrām reģistrēties valsts iestādēs, savukārt dažās dalībvalstīs ([19]) pilnvarotajām struktūrām ir jāinformē valsts iestādes par to pilnvarotās struktūras statusu un to kontaktinformāciju ([20]).

Turklāt pilnvarotās struktūras tiek mudinātas brīvprātīgi nosūtīt savu kontaktinformāciju to iedibināšanas dalībvalstīm, ja tās veic apmaiņu iekšējā tirgū vai importē vai eksportē kopijas pieejamā formātā saskaņā ar Marrākešas regulu. Dalībvalstis nosūta šo informāciju Komisijai, un Komisija to dara publiski pieejamu ([21]).

Direktīvā nav iekļautas nekādas īpašas **uzraudzības** prasības. Apspriešanās ar dalībvalstīm neļauj iegūt vispusīgu priekšstatu, bet atklāja, ka dažās dalībvalstīs pilnvarotās struktūras periodiski iesniedz ziņojumus attiecīgajai iestādei vai ir pakļautas *ad hoc* kontrolei. Vienlaikus vienā dalībvalstī nebija pieejama nekāda informācija par Marrākešas noteikumu īstenošanu, jo trūka informācijas par pilnvaroto struktūru darbību attiecīgajā valstī ([22]).

II. METODOLOĢIJA

Izvērtējuma pamatā ir atbalsta pētījums, ko sāka 2023. gada aprīlī un pabeidza 2024. gada pavasarī. Dati tika iegūti, veicot dokumentu izpēti un apspriežoties ar dalībvalstīm (tām jāsniedz informācija saskaņā ar Marrākešas direktīvas 10. panta 2. punktu) un ieinteresētajām personām, atbalsta pētījuma ietvaros rīkojot mērķorientētas apspriedes un padziļinātas

([16]) Skatīt 14. apsvēruma pirmo teikumu.
([17]) Dienestu darba dokuments, 14. lpp.
([18]) Dienestu darba dokuments, 15. lpp.
([19]) Dienestu darba dokuments, 15. lpp.
([20]) Apspriešanās laikā iegūtā informācija par šo aspektu nebija pieejama par visām dalībvalstīm.
([21]) Saraksts ir pieejams tīmekļa vietnē https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/authorised-entities-context-directive-eu-20171564.
([22]) Dienestu darba dokuments, 16. lpp.

intervijas ([23]). Sabiedrības viedokļi tika saņemti arī, izsludinot uzaicinājumu iesniegt atsauksmes ([24]).

Marrākešas direktīvā un regulā prasīts izvērtējuma procesā ņemt vērā attiecīgo pilsoniskās sabiedrības pārstāvju, nevalstisko organizāciju, arī personu ar invaliditāti pārstāvošu organizāciju, kā arī gados vecākus cilvēkus pārstāvošu organizāciju, viedokļus. Konkrētāk, apspriešanās pasākumi (mērķorientēta apspriešanās, padziļinātas intervijas) aptvēra ne tikai pilnvarotās struktūras, bet arī vairākas organizācijas, kas pārstāv personas ar invaliditāti. Uzaicinājums piedalīties mērķorientētā apspriešanā tika izplatīts arī organizācijām, kas pārstāv gados vecākus cilvēkus, taču atbildēja tikai viena šāda organizācija. Turklāt vairākas personas ar invaliditāti pārstāvošas organizācijas iesniedza savus viedokļus, atbildot uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes ([25]). Mērķorientētā apspriešanās un uzaicinājums iesniegt atsauksmes ir darīti pieejami personām ar invaliditāti.

III. EFEKTIVITĀTE

Lai novērtētu to, vai intervence ir bijusi efektīva, izvērtējumā tika apsvērts, vai Marrākešas direktīva un regula ir uzlabojušas kopiju pieejamā formātā pieejamību ES un to pārrobežu apmaiņu ES un ar trešām valstīm, kas ir Marrākešas līguma puses. Tajā arī analizēts, vai pastāv faktori, kas ietekmē virzību uz mērķu sasniegšanu, un vai ir bijušas neparedzētas un neplānotas sekas. Visbeidzot, tajā novērtēta taisnīgas atlīdzības shēmu ietekme uz kopiju pieejamā formātā pieejamību un to pārrobežu apmaiņu.

Kvantitatīvie dati, kas izvērtējuma vajadzībām iegūti no pilnvaroto struktūru izlases, liecina, ka kopš 2018. gada tādu darbu skaits, kuru kopijas pieejamā formātā pieejamas šo iestāžu kolekcijās, ir palielinājies par vairāk nekā 50 %. Dati nav pietiekami, lai kvantitatīvi noteiktu to, cik lielā mērā ar Marrākešas direktīvu saskaņotie noteikumi ir uzlabojuši kopiju pieejamā formātā izgatavošanu, ko veic pilnvarotās struktūras, salīdzinājumā ar to, kas būtu bijis iespējams saskaņā ar valsts tiesību aktiem, kuri pieņemti, pamatojoties uz *InfoSoc* Direktīvu 2001/29. Jāņem vērā arī tas, ka neatkarīgi no autortiesību regulējuma drīzāk budžeta ierobežojumi un tehnoloģiskās spējas ir tie aspekti, kas ietekmē pilnvaroto struktūru kopiju izgatavošanas iespējas. Tomēr mērķorientētajā apspriešanā iegūtie kvalitatīvie dati liecina, ka ieinteresēto personu ieskatā Marrākešas satvaram ir bijusi pozitīva ietekme uz pieejamo formātu pieejamību. 2022. gadā veikts akadēmiskais pētījums arī norādīja uz to, ka pieejami darbi ir kļuvuši pieejamāki. Saskaņā ar tā rezultātiem Marrākešas satvars īpaši

([23]) Mērķorientētā apspriešana notika no 2023. gada 22. jūnija līdz 11. augustam, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/consultations/targeted-stakeholder-consultation-application-marrakesh-directive-and-regulation.

([24]) https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-EU-copyright-law-for-blind-and-visually-impaired-people-evaluation-of-the-Marrakesh-Directive-and-Regulation_lv.

([25]) https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-EU-copyright-law-for-blind-and-visually-impaired-people-evaluation-of-the-Marrakesh-Directive-and-Regulation_lv.

veicināja iespiedmateriālu pārveidošanu Braila rakstā, taču tam bija neliela ietekme uz digitālo grāmatu pieejamību ([26]).

Turklāt noteiktu kvantitatīvu ietekmi var uzskatīt par Marrākešas direktīvā paredzētā izņēmuma saskaņošanas ietekmi. Pārskata periodā to lietotāju (labuma guvēju) skaits, kuri reģistrēti pilnvarotajās struktūrās, kas sniedza datus, palielinājās par aptuveni 39 %. Tas var būt saistīts ar labuma guvēju grupu saskaņošanu saskaņā ar Marrākešas direktīvu, kā rezultātā dažās dalībvalstīs tika paplašināts labuma guvēju loks salīdzinājumā ar to, kāds tas bija valsts līmenī. Kā liecina, piemēram, 2014. gada ES sabiedriskās apspriešanās ietvaros sniegtās atbildes ([27]), ne visi izņēmumi, kas bija noteikti valsts līmenī pirms Marrākešas direktīvas un regulas pieņemšanas, attiecās uz drukas lasītnespēju, taču tagad tie ietilpst darbības jomā.

Attiecībā uz pārrobežu apmaiņu jānorāda, ka tas, ka ES ratificēja Marrākešas līgumu, ir nodrošinājis iespēju sadarboties ar pilnvarotām struktūrām visās dalībvalstīs un ar līgumslēdzējām pusēm trešās valstīs, arī atvieglojot piekļuvi *ABC Global Book Service* katalogam, kas atbalsta Marrākešas līguma īstenošanu ([28]).

Pārrobežu apmaiņa ES un ar trešām valstīm, kas ir Marrākešas līguma puses, sasniedza vidēji 16,3 % no kopējā darbu skaita, kas 2023. gadā bija to pilnvaroto struktūru valdījumā, kuras sniedza datus, salīdzinājumā ar 12,7 % darbu, kas tika iegūti no ES un trešām valstīm 2018. gadā. Valstīm, kurām ir kopīga valoda, parasti ir lielāks importēto darbu īpatsvars, jo lietotāji parasti dod priekšroku darbiem savā valodā. Lai gan grāmatas svešvalodā veido mazāku daļu no pilnvaroto struktūru kolekcijas, tās lielākoties tiek iegūtas pārrobežu apmaiņas ceļā. Importētos darbus galvenokārt iegūst no citām dalībvalstīm, bet pilnvarotās struktūras importē darbus arī no trešām valstīm, kas ir Marrākešas līguma puses. Šāds imports 2023. gadā sasniedza 2,7 % no katalogā iekļauto vienību skaita (salīdzinājumā ar 2 % 2018. gadā). Pētījuma ietvaros aptaujātās pilnvarotās struktūras norādīja, ka tās parasti importē darbus no Amerikas Savienotajām Valstīm, Apvienotās Karalistes un Kanādas ([29]). Apmaiņa var būt diezgan nozīmīga specifisku pilnvaroto struktūru gadījumā: piemēram, Francijas pilnvarotās struktūras katalogā ir 15 % darbu, kas importēti no Šveices un Kanādas ([30]); tā pati pilnvarotā struktūra ziņoja, ka tā arī eksportē uz trešām valstīm, it īpaši

([26]) *Ferri, D.*, "*The Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled in the European Union: Reflecting on Its Implementation and Gauging Its Impact from a Disability Perspective*", *IIC* 55, 89.–109. lpp., (2024), pieejams tīmekļa vietnē https://doi.org/10.1007/s40319-023-01410-y

([27]) Ziņojums par atbildēm, kas saņemtas sabiedriskajā apspriešanā par ES autortiesību noteikumu pārskatīšanu, pieejams tīmekļa vietnē https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/modernisation-eu-copyright-rules-useful-documents.

([28]) Tiešsaistes katalogs, kas dod iespēju valstu, kuras veikušas ratifikāciju, pilnvarotajām struktūrām apmainīties ar grāmatām pieejamos formātos bez tiesību subjektu atļaujas; skatīt šeit: https://www.accessiblebooksconsortium.org/.

([29]) Pētījums, 76. lpp.

([30]) Pētījums, 208. lpp.

uz Kanādu ([31]). Turklāt intervijās ar pilnvarotajām struktūrām tika noskaidrots, ka apmaiņa ar Latīņamerikas un Āfrikas valstīm lielākoties tiek veikta ar darbiem, kas eksportēti no ES ([32]).

Kvalitatīvie dati, ko izpētes grupa savāca mērķorientētās apspriešanās laikā, apstiprina viedokli, ka ES saskaņotie noteikumi ietekmē pārrobežu apmaiņu, turklāt pilnvarotās struktūras un dalībvalstu iestādes uzskata, ka noteikumu ietekme bija nozīmīgāka uz ES un starptautisko pārrobežu apmaiņu, nekā uz kopiju izgatavošanu. Tas var būt saistīts ar pilnvaroto struktūru ziņojumiem par to, ka, lai gan dažas dalībvalstis bija noslēgušas sadarbības nolīgumus pirms Marrākešas direktīvas un regulas pieņemšanas par pārrobežu apmaiņu ar kopijām pieejamos formātos (it īpaši teritorijās, kurās runā tādā pašā valodā), Marrākešas direktīva un regula deva iespēju dažām no tām pirmo reizi veikt šādu apmaiņu vai arī ļāva tām paplašināt apmaiņu ar lielāku valstu skaitu ([33]).

Kopiju pieejamā formātā izgatavošanu un apmaiņu ietekmējošie faktori

Pamatojoties uz pilnvaroto struktūru mērķorientētajā apspriešanā sniegtajām atbildēm, galvenie faktori, kas ierobežo kopiju pieejamā formātā izgatavošanu, ir saistīti ar nepietiekamu finansējumu iestādēm, kas izgatavo kopijas, vai citu resursu nepietiekamību (cilvēkresursi, zinātība, tehnoloģijas). Attiecībā uz finansējuma avotiem pilnvarotās struktūras galvenokārt paļaujas uz publisko finansējumu vai publiskā finansējuma un ziedojumu kombināciju. Vienā dalībvalstī pilnvarotā struktūra tiek finansēta galvenokārt no bruto ienākumiem, ko gūst no loteriju tirdzniecības.

Arī pilnvarotās struktūras mazākos tirgos saskaras ar ierobežojumiem, jo ir ierobežotas to spējas izgatavot kopijas, lai gan ir jāņem vērā, ka šajās dalībvalstīs būtiski atšķiras tas, cik bagātīgi ir pilnvaroto struktūru katalogi, – piemēram, pilnvarotajām struktūrām Somijā un Dānijā ir daudz vairāk darbu nekā pilnvarotajām struktūrām Horvātijā vai Lietuvā.

Labuma guvēju (personu ar invaliditāti) informētība par to, kur un kā atrast kopijas pieejamā formātā, arī tika atzīta par problēmu gan mērķorientētajā apspriešanā, gan atbildēs, kas sniegtas, atbildot uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes. Arī 2023. gadā publicētā pētījumā konstatēts, ka labuma guvēji un personu ar invaliditāti organizāciju pārstāvji ne vienmēr bija informēti par to, kādu ieguvumu viņiem var sniegt Marrākešas satvars ([34]). Rakstā minēts, ka neredzīgi cilvēki varētu būt labāk informēti par Marrākešas līgumu nekā cilvēki ar redzes traucējumiem, un tas var būt saistīts ar dažādām metodēm, kas tiek izmantotas, lai piekļūtu

([31]) Pilnvarotā struktūra kopš 2014. gada, izmantojot *ABC* platformu, eksportēja 13 981 darbu, un 63 % no tiem importēja trešās valstis (galvenokārt Kanāda).

([32]) Organizācija *ONCE* Spānijā 2023. gadā eksportēja 421 kopiju uz Argentīnu un Peru un 568 kopijas uz Gvatemalu, Meksiku un Argentīnu (pētījums, 212. lpp.). Francijas pilnvarotā struktūra minēja, ka tā eksportēja kopijas uz Āfrikas valstīm tieši labuma guvējiem Āfrikas valstīs, jo importētājās valstīs trūka digitālās un fiziskās infrastruktūras (pētījums, 67. lpp.).

([33]) Pētījums, 31. lpp.

([34]) *Ferri, Delia* un *Rossello, Giulia*, "*The Role of the Marrakesh Treaty in Supporting Access to Printed Material for People Who Are Blind or Visually Impaired*: *A Critical Discussion of the Results of an Empirical study Conducted in Six European Countries, Disabilities,* 3 (2), 162. lpp.

darbiem (piemēram, tiek izmantots autortiesību izņēmums, lai izgatavotu kopijas Braila rakstā neredzīgiem cilvēkiem, savukārt cilvēki ar redzes traucējumiem izmanto lupu) ([35]).

Dažas pilnvarotās struktūras arī uzsvēra, ka ir būtiski, lai labuma guvējiem būtu piekļuve tehnoloģijām, kas ļauj viņiem izmantot digitāli pieejamos formātus, taču to joprojām trūkst. Pilnvarotās struktūras arī uzsvēra, ka ir būtiski gādāt par dažādām labuma guvēju vajadzībām, piemēram, sadarbībā ar bibliotēku tīkliem, lai fiziskas kopijas labuma guvējiem nodrošinātu ar vietējās bibliotēkas palīdzību.

Tāpēc, lai gan pārskata periodā labuma guvēju un darbu kopiju pieejamā formātā skaits ir palielinājies, dažus faktorus, kas nav tieši saistīti ar Marrākešas noteikumiem, it īpaši pilnvaroto struktūru resursu pieejamību, šīs iestādes uzskata par šķērsli lielāka skaita pieejamu kopiju nodrošināšanai.

Taisnīgas atlīdzības shēmu ietekme

Taisnīgas atlīdzības shēmas sešās dalībvalstīs, kuras tās ir ieviesušas, atšķiras: četrās dalībvalstīs taisnīgas atlīdzības shēmas attiecas vai nu uz konkrētām nozarēm (izglītība), uz noteiktiem formātiem (piemēram, klausāmgrāmatām) vai uz konkrētiem piegādes veidiem (piemēram, lejupielādi), bet divu dalībvalstu taisnīgas atlīdzības shēmās šādas diferenciācijas nav, un tādējādi tās attiecas uz izmantošanas veidiem, kurus pilnvarotās struktūras īsteno saskaņā ar Marrākešas direktīvu.

Pētījumā tika salīdzināts piecu pilnvaroto struktūru katalogu apjoma pieaugums pārskata periodā četrās dalībvalstīs, kurās bija taisnīgas atlīdzības shēmas, un 19 pilnvaroto struktūru katalogu apjoma pieaugums 12 dalībvalstīs, kurās taisnīgas atlīdzības shēmu nebija. Lai gan dati liecina, ka kopējais darbu skaits 19 pilnvarotajās struktūrās palielinājās lielākā mērā nekā piecās pilnvarotajās struktūrās dalībvalstīs, kurās bija taisnīgas atlīdzības shēmas, dati jāvērtē piesardzīgi. Kā paskaidrots pašā pētījumā, dati ir ļoti ierobežoti un varētu nebūt reprezentatīvi, un nepieļauj korelāciju starp taisnīgas atlīdzības shēmu trūkumu un kopiju pieejamā formātā skaita pieaugumu. Tas ir tāpēc, ka pieejamā formātā izgatavotu kopiju kataloga apjoma pieauguma iemesls var būt citi faktori, piemēram, tas, ka pilnvarotajām struktūrām dalībvalstīs, kuras ir ieviesušas taisnīgas atlīdzības shēmas, iespējams, jau ir plaša darbu kolekcija, savukārt citas pilnvarotās struktūras pārskata periodā, iespējams, tikai sāka veidot savu kolekciju. Piemēram, kā minēts iepriekš, Somijā un Dānijā (ir ieviesta taisnīgas atlīdzības shēma) ir ievērojami vairāk darbu nekā pilnvarotajām struktūrām Horvātijā vai Lietuvā, kur taisnīgas atlīdzības shēmas nepiemēro ([36]). Kopumā kontekstuālu datu trūkuma dēļ nav iespējams izdarīt secinājumus par šā salīdzinājuma ietekmi.

Atbildēs uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes ieinteresēto personu viedokļi atšķiras to grupu starpā, ar kurām notika apspriešanās. Tiesību subjekti uzsver, ka taisnīgas atlīdzības shēmas ir

([35]) *Ferri, Delia* un *Rossello, Giulia*, "*The Role of the Marrakesh Treaty in Supporting Access to Printed Material for People Who Are Blind or Visually Impaired*: *A Critical Discussion of the Results of an Empirical study Conducted in Six European Countries, Disabilities*, 3 (2), 162. lpp.

([36]) 69 021 darbi Somijā un 84 000 Dānijā; 7727 darbi Horvātijā un 15 433 Lietuvā (skatīt pētījumu, 215. lpp.).

vajadzīgas, lai aizsargātu tiesību subjektu intereses, un ka tām būtu precīzi jāatspoguļo kopiju pieejamā formātā izmantošanas apjoms un veids ([37]), savukārt labuma guvēju pārstāvji apgalvo, ka kompensācijas shēmas būtu jālikvidē ([38]), it īpaši norādot, ka taisnīgas atlīdzības shēmas rada šķēršļus un ka pilnvarotajām struktūrām, kas negūst peļņu, nevajadzētu maksāt par darbu, kas būtu jādara izdevējiem pašiem. Divi respondenti, kas pārstāvēja labuma guvējus, uzskatīja, ka taisnīgas atlīdzības shēmas ir pretrunā Marrākešas līguma garam, neraugoties uz to, ka līgumā ir skaidri noteikts, ka šādas shēmas izmantot ir atļauts. Lai gan Marrākešas līgums ļauj līgumslēdzējām pusēm izlemt, vai nodrošināt atlīdzību tiesību subjektiem par izmantošanu saskaņā ar autortiesību izņēmumu, kas ieviests ar Marrākešas līgumu, ES tiesību akti paredz, ka dalībvalstu iespējas paredzēt šādas taisnīgas atlīdzības shēmas ir ierobežotas.

Konkrētāk, shēmas var attiecināt tikai uz pilnvarotām struktūrām, un tās nedrīkstētu prasīt maksājumu no labuma guvējiem (skatīt 14. apsvērumu). Tādējādi Marrākešas direktīvas 3. panta 6. punktā paredzētā iespēja, ko ES likumdevējs ir piešķīris dalībvalstīm, atbilst līgumam.

Turklāt šķiet, ka arī izpratne par taisnīgas atlīdzības shēmu ietekmi atšķiras atkarībā no shēmas struktūras un finansēšanas konkrētajā dalībvalstī. Pilnvarotās struktūras no dalībvalstīm, kurās valsts finansējuma līmenis sedz arī maksājamo atlīdzību un kurās taisnīgas atlīdzības shēmu piemēro tikai konkrētiem izmantošanas veidiem vai darbiem, šķietami biežāk uzskata, ka taisnīgas atlīdzības shēma neietekmē vai ierobežotā mērā ietekmē kopiju pieejamā formātā izgatavošanu. Citās dalībvalstīs, kurās ir taisnīgas atlīdzības shēmas, pat ja katru gadu izmaksātā kopējā kompensācija ir zema, ieinteresētās personas var uzskatīt, ka ietekme ir būtiska, ja budžets netiek uzskatīts par pietiekami lielu (it īpaši, ja pilnvarotās struktūras savā finansējumā paļaujas uz ziedojumiem).

Ir grūti novērtēt vai noteikt arī korelāciju starp taisnīgas atlīdzības shēmām un pārrobežu apmaiņu, it īpaši tāpēc, ka apmaiņu starp dalībvalstīm un ar trešām valstīm ietekmē dažādi faktori, kas galvenokārt saistīti ar kopīgu valodu, kā arī atsevišķos gadījumos ar tehnoloģiju izmantošanu (formātu un metadatu sadarbspēja) ([39]). Lai gan nav pieejami kvantitatīvi dati, kas ļautu noteikt iespējamo ietekmi, dažas ieinteresētās personas apgalvo, ka pilnvarotās struktūras mazāk iesaistās pārrobežu apmaiņā, it īpaši nenoteiktības dēļ saistībā ar piemērošanu pārrobežu izplatīšanai, kā arī tāpēc, ka ir sarežģīti aprēķināt atlīdzību par eksportu, un tas var atturēt pilnvarotās struktūras no iesaistīšanās šādā apmaiņā. Tomēr šādas bažas par taisnīgas atlīdzības shēmu ietekmi uz pārrobežu apmaiņu dalībvalstu starpā, šķiet, ir saistītas ar konkrētām valstīm, un tās, iespējams, rada taisnīgas atlīdzības shēmu struktūra un praktiskā piemērošana, kā arī iespējamā nenoteiktība, ko tas var radīt. Šajā kontekstā ir

([37]) Skatīt atbildes uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes, ko sniegusi, piemēram, Eiropas Rakstnieku padome, *FEP*, *ALIS*, pieejamas tīmekļa vietnē https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-EU-copyright-law-for-blind-and-visually-impaired-people-evaluation-of-the-Marrakesh-Directive-and-Regulation_en.

([38]) Skatīt atbildes uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes, pieejamas tīmekļa vietnē https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-EU-copyright-law-for-blind-and-visually-impaired-people-evaluation-of-the-Marrakesh-Directive-and-Regulation_en.

([39]) Pētījums, 76. lpp.

būtiski ņemt vērā, ka taisnīgas atlīdzības shēmām būtu jāattiecas tikai uz izmantošanas veidiem, kurus īsteno pilnvarotās struktūras, kas iedibinātas tās dalībvalsts teritorijā, kura paredzējusi šādu shēmu, un tām nebūtu jāprasa maksājumi no pilnvarotajām struktūrām, kas iedibinātas citās dalībvalstīs vai trešās valstīs, kuras ir Marrākešas līguma puses.

Iespējamās neparedzētās sekas – iespējamā ietekme uz komerciālo tirgu

Jautājums par to, vai Marrākešas satvars var ietekmēt komerciālo tirgu, ir bijis iemesls īpašu noteikumu iekļaušanai Marrākešas direktīvas 10. panta 3. punktā. Saskaņā ar šo noteikumu dalībvalsts var brīdināt Komisiju, ja tai ir pamatoti iemesli uzskatīt, ka direktīvas īstenošanai bijusi būtiska nelabvēlīga ietekme uz darbu vai blakustiesību objektu pieejamā formātā komerciālu pieejamību labuma guvējiem, iesniedzot visus attiecīgos pierādījumus. Komisija šos pierādījumus ņem vērā, sagatavojot izvērtējuma ziņojumu.

Šā ziņojuma sagatavošanas laikā neviena dalībvalsts nebija iesniegusi Komisijai pierādījumus saskaņā ar Marrākešas direktīvas 10. panta 3. punktu.

Arī dati, kas savākti šā izvērtējuma sagatavošanas procesā, nesniedza šādus pierādījumus. Pētījumā norādīts, ka trūkst visaptverošu datu par pieejamo izdevējdarbu tirgu ([40]).

Mērķorientētās apspriešanās laikā lielākā daļa ieinteresēto personu, kas apspriedās, neminēja, ka Marrākešas noteikumiem ir negatīva ietekme uz komerciālās izdevējdarbības stimuliem. Viena ieinteresētā persona norādīja, ka Marrākešas satvaram ir pozitīva netieša ietekme uz izdevējdarbības tirgu, jo tā uzskatīja, ka tas ir veicinājis labāku koordinēšanu un apmaiņu izdevēju un pilnvaroto struktūru starpā ([41]).

Pamatojoties uz pieejamo informāciju, nevar secināt, ka Marrākešas satvaram ir būtiska negatīva ietekme uz darbu pieejamā formātā komerciālu pieejamību. Tāpēc pašreizējie dati nepamato nepieciešamību pārskatīt pašreizējo pieeju attiecībā uz darbu pieejamā formātā komerciālās pieejamības pārbaudi.

Iespējamā ietekme uz plašākiem sociālajiem mērķiem

Vairākas ieinteresētās personas norādīja uz Marrākešas satvara pozitīvo ietekmi tādās jomās kā sociālā iekļautība un līdztiesība kopumā ([42]), izglītošanās iespēju attīstīšana bērniem un

([40]) Pētījums, 67. lpp.

([41]) Eiropas Rakstnieku padomes sniegtā atbilde uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes pieejama šeit: EU copyright law for blind and visually impaired people – evaluation of the Marrakesh Directive and Regulation (europa.eu).

([42]) ES pilsoņa un *Nota* sniegtās atbildes uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes, 2023. g., pieejamas šeit: *EU copyright law for blind and visually impaired people – evaluation of the Marrakesh Directive and Regulation (europa.eu)*.

pieaugušajiem ([43]) un līdzdalība darbā, kultūrā un kopienā ([44]). Tomēr, pamatojoties uz šai izvērtēšanai pieejamajiem datiem, ir sarežģīti noteikt, kādā mērā Marrākešas satvars ir ietekmējis šos plašākos sociālos mērķus. Ieinteresētās personas arī minēja pastāvīgās grūtības, kas nav saistītas ar Marrākešas satvaru un kas var ietekmēt šos mērķus, piemēram, mācību grāmatu pieejamā formātā nepietiekamu pieejamību, digitālo mācību platformu nepietiekamu pieejamību, kā arī nepieciešamību pienācīgi apmācīt pedagogus un bibliotekārus ([45]).

Pārrobežu apmaiņa, ko veicina Marrākešas satvars, ļauj nosūtīt darbus pieejamā formātā emigrantiem citās dalībvalstīs vai nodrošināt minoritāšu iedzīvotāju vai bēgļu vajadzības, importējot darbus no valstīm, kurām ir ar šīm grupām kopīga valoda. Var uzskatīt, ka satvars ir arī veicinājis izpratni, it īpaši izdevēju vidū, par problēmām, ar kādām saskaras personas ar invaliditāti ([46]).

IV. LIETDERĪBA

Lietderības analīze šā izvērtējuma kontekstā bija lielā mērā ierobežota, jo nebija pieejami pietiekami dati, lai noteiktu Marrākešas noteikumu piemērošanas ietekmi. Liela daļa iegūto kvantitatīvo datu ietvēra ierobežotu informāciju par pilnvaroto struktūru budžetu un to piešķīrumiem vai attiecās tikai uz konkrētu pilnvarotu struktūru. Tāpēc izvērtējumā galvenokārt ir ņemti vērā kvalitatīvi dati.

Pat pirms Marrākešas direktīvas un regulas pieņemšanas ES tiesību aktos, it īpaši Informācijas sabiedrības direktīvas 5. panta 3. punkta b) apakšpunktā, dalībvalstīm bija paredzēta iespēja ieviest izņēmumu vai ierobežojumu attiecībā uz autortiesībām, lai sniegtu labumu personām ar invaliditāti. Dalībvalstis ir izmantojušas šo iespēju, lai savos tiesību aktos ieviestu izņēmumu vai ierobežojumu, tomēr piemērošanas jomas atšķirības valsts līmenī radīja slogu pārrobežu apmaiņai ar kopijām pieejamā formātā ([47]). Marrākešas satvars mazināja šīs atšķirības un palielināja juridisko noteiktību, precizējot attiecīgos labuma guvējus, kā arī attiecīgo piemērojamo tiesību aktu autortiesību jomā tvērumu. Kā paskaidrots iepriekšējā iedaļā, tas palielināja aptverto labuma guvēju skaitu un veicināja pārrobežu apmaiņu. Tādējādi personām ar invaliditāti ir nodrošināta labāka piekļuve kopijām pieejamā

([43]) *Nota* atbilde uz uzaicinājuma iesniegt atsauksmes, 2023. g., pieejama šeit: *EU copyright law for blind and visually impaired people – evaluation of the Marrakesh Directive and Regulation (europa.eu)*; izpētes grupas intervijas ar Eiropas Neredzīgo savienību un *Eureka Leuven*, 2023. g.

([44]) *Nota* sniegtā atbilde uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes, 2023. g., pieejama šeit: *EU copyright law for blind and visually impaired people – evaluation of the Marrakesh Directive and Regulation (europa.eu)*.

([45]) Izpētes grupas intervija ar Eiropas Invaliditātes forumu, Eiropas Rakstnieku padomi, Vācijas Neredzīgo un vājredzīgo federāciju, piekļūstamības bibliotēku *Celia* un *Eureka Leuven.*

([46]) Izpētes grupas intervijas ar Vācijas Pieejamas lasīšanas centru, Eiropas Neredzīgo savienību, Eiropas Rakstnieku padomi un *Luisterpuntbibliotheek*, 2023. g.

([47]) Eiropas Komisija, Iekšējā tirgus un pakalpojumu ģenerāldirektorāts, *Francquen, A., Dusollier, S., Triaille, J.* un citi., "Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society (the 'Infosoc Directive')", Eiropas Komisija, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2780/90141, 420.–437. lpp.

formātā un pilnvarotās struktūras varētu sniegt pakalpojumus lielākai lietotāju bāzei un aktīvāk iesaistīties pārrobežu apmaiņā.

Lai gan pilnvarotās struktūras izmanto resursus, lai izveidotu kopijas pieejamā formātā, šīs izmaksas tām nerada Marrākešas satvars, kura mērķis ir atvieglot to darbību, izgatavojot kopijas pieejamā formātā un veicot to apmaiņu, uzlabojot juridisko noteiktību. Lielākā daļa pētījumā aptaujāto pilnvaroto struktūru ziņoja, ka pēc Marrākešas satvara īstenošanas izgatavošanas izmaksas nav būtiski mainījušās.

Vienlaikus Marrākešas satvara nodrošinātā saskaņotība ļāva pilnvarotajām struktūrām ietaupīt, jo kopijas pieejamā formātā varēja iegūt vieglāk, veicot pārrobežu apmaiņu un tādējādi palīdzot novērst darbību dublēšanos. Viena pilnvarotā struktūra norādīja, piemēram, ka pārrobežu apmaiņa ES un ārpus tās trīsarpus gadu laikā ir ļāvusi ietaupīt aptuveni 133 000 EUR. ES noteikumu saskaņošana arī mazināja nepieciešamību pārbaudīt galamērķa valstīs piemērojamos valsts autortiesību noteikumus.

Uz pilnvarotajām struktūrām, kas izplata, publisko vai dara sabiedrībai pieejamas kopijas pieejamā formātā, attiecas konkrēti satvara noteikumi. To mērķis ir tikai novērst kopiju pieejamā formātā neatļautu izplatīšanu un nodrošināt iespēju labuma guvējiem, tiesību subjektiem un citām pilnvarotajām struktūrām saņemt attiecīgo informāciju. Pilnvaroto struktūru prakse šai sakarā ir atšķirīga ([48]), taču nav precīzu datu, lai noteiktu šim nolūkam izmantotos resursus. Tajā pašā laikā satvars neuzliek pilnvarotajām struktūrām pienākumus, kas varētu kavēt kopiju pieejamā formātā izgatavošanu un ko varētu uztvert kā slogu. Piemēram, satvars novērš to, ka pilnvarotajām struktūrām tiek uzlikts pienākums nodrošināt darbu pieejamā formātā komerciālās pieejamības iepriekšēju pārbaudi. Turklāt satvarā nav paredzēta īpaša atļaujas saņemšanas procedūra, šai sakarā precizējot, ka atļaujas saņemšanas vai atzīšanas prasībām, kas saistītas, piemēram, ar vispārīga rakstura pakalpojumu sniegšanu labuma guvējiem, nedrīkstētu liegt pilnvarotajām struktūrām veikt darbības, kas atļautas saskaņā ar Marrākešas instrumentiem.

Regulējums nav saistīts ar jautājumiem par pilnvaroto struktūru finansēšanu. Lielākajā daļā dalībvalstu pilnvaroto struktūru budžets atšķirīgā apmērā tiek finansēts no valsts budžeta. Dažos gadījumos arī labuma guvēji var piedalīties pilnvaroto struktūru finansēšanā ar ziedojumiem. Valsts iestādes sedz izmaksas, kas parasti saistītas ar noteikumu izpildi, lai gan regulējums neparedz īpašus uzraudzības pienākumus.

Lai gan pieejamā informācija neļauj izdarīt pārliecinošus secinājumus, kas balstīti uz kvantitatīviem datiem, izvērtējumā netika atklāts nevajadzīgs regulējuma radīts slogs, un nešķiet, ka būtu vajadzīga vienkāršošana un racionalizācija. Marrākešas direktīvā un regulā pilnvarotajām struktūrām nav noteikta īpaša atļauju saņemšanas procedūra, ir novērstas komerciālas pieejamības iepriekšējas pārbaudes, kā arī nav iekļauti obligāti pilnvaroto struktūru pienākumi ziņot valsts iestādēm. Dalībvalstīm ir tikai jāpaziņo Komisijai informācija, kas tām sniegta brīvprātīgi par pārrobežu apmaiņā iesaistīto pilnvaroto struktūru

([48]) Pētījuma IV pielikums.

kontaktinformāciju. Administratīvās prasības attiecas tikai uz to, kas ir nepieciešams, lai nodrošinātu kopiju pieejamā formātā pieejamību, novērstu neatļautu izmantošanu un veicinātu pārredzamību. Intervence, kas uzlabo kopiju pieejamā formātā pieejamību labuma guvējiem, vienlaikus radot ietaupījumus, ko nodrošina lielāka juridiskā noteiktība, ir efektīvi sasniegusi savu mērķi.

Ietekme uz taisnīgas atlīdzības shēmu efektivitāti

Attiecībā uz tiesību subjektiem tika sagaidīts, ka noteikumiem būs ierobežota ietekme uz viņu autortiesībām kā īpašumtiesībām (atzītas Hartas 17. pantā), jo Marrākešas direktīva tikai pilnībā saskaņo dažādos autortiesību izņēmumus vai ierobežojumus, kas jau ir bijuši spēkā valsts līmenī pirms Marrākešas direktīvas pieņemšanas, un veicina pieejamu formātu pārrobežu apmaiņu ([49]). Dažas ietekmes atšķirības salīdzinājumā ar laikposmu līdz Marrākešas regulējuma pieņemšanai varētu būt radušās tāpēc, ka ir uzlabojusies kopiju pieejamā formātā pieejamība, tai skaitā pieaudzis labuma guvēju skaits (skatīt iedaļu par efektivitāti). Marrākešas direktīvā ir atzīta iespēja saglabāt vai ieviest taisnīgas atlīdzības shēmas, vienlaikus precizējot, ka, nosakot taisnīgas atlīdzības apmēru, būtu pienācīgi jāņem vērā pilnvarotu struktūru darbības bezpeļņas raksturs, šīs direktīvas mērķu nozīme sabiedrībai, izņēmuma labuma guvēju intereses, iespējamais kaitējums tiesību subjektiem un nepieciešamība nodrošināt kopiju pieejamā formātā pārrobežu izplatību. Būtu arī jāņem vērā īpaši apstākļi, kas raksturīgi katram atsevišķam gadījumam, kad izgatavota konkrēta kopija pieejamā formātā. Ja kaitējums tiesību subjektam ir minimāls, nevajadzētu būt pienākumam maksāt taisnīgu atlīdzību. Dalībvalstīs, kurās ir ieviestas taisnīgas atlīdzības shēmas, pilnvarotajām struktūrām rodas izmaksas, kas saistītas ar atlīdzības samaksu, tai skaitā pilnvaroto struktūru maksājumu aprēķināšanu un veikšanu. Tā kā dažas valsts taisnīgas atlīdzības shēmas bija ieviestas jau pirms Marrākešas regulējuma pieņemšanas vai aizstāja citus pienākumus, attiecīgās izmaksas parasti nav jaunas izmaksas.

Saskaņā ar pētījuma ietvaros apkopoto informāciju kopējā izmaksātā atlīdzība dažādās dalībvalstīs var ievērojami atšķirties, un izmaksas ir no 27 000 EUR Vācijā, 159 000 Somijā un viena miljona euro Zviedrijā līdz 1,7 miljoniem EUR Dānijā. Ietekme, ko ieinteresētās personas saista ar taisnīgas atlīdzības shēmām, šķietami atšķiras atkarībā no valsts taisnīgas atlīdzības shēmu struktūras un finansēšanas modeļa. Kā paskaidrots iedaļā par efektivitāti, pat ja katru gadu izmaksātā kopējā atlīdzība varētu būt neliela, ieinteresētās personas var uzskatīt,

([49]) Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par noteiktiem atļautiem ar autortiesībām un blakustiesībām aizsargātu darbu un citu tiesību objektu lietojumiem tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar citu iespiedtekstu lasīšanas invaliditāti, un ar kuru groza Direktīvu 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā, COM(2016) 596 final, 2016/0278 (COD), 6. lpp.;
Eiropas Parlamenta un Padomes Regula par to, kā tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītnespēju citu iemeslu dēļ, notiek Savienības un trešo valstu pārrobežu apmaiņa ar konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu kopijām pieejamā formātā, COM(2016) 595 final, 2016/0279 (COD), 5. lpp.

ka ietekme ir būtiska, ja pilnvaroto struktūru budžets netiek uzskatīts par pietiekami lielu (it īpaši, ja pilnvarotās struktūras to finansējumam paļaujas uz ziedojumiem).

Papildus pilnvarotajām struktūrām pieejamajam finansējumam administratīvās izmaksas, kas saistītas, piemēram, ar taisnīgas atlīdzības aprēķināšanu un izmaksu, šķietami atšķiras atkarībā no datu apstrādes digitalizācijas un automatizācijas pakāpes, bet trūkst precīzu datu šādu izmaksu noteikšanai.

Marrākešas direktīvas efektīvu īstenošanu veicinoši faktori

Atkarībā no konkrētā institucionālā konteksta un tirgus situācijas dalībvalstīs daži faktori var veicināt Marrākešas direktīvas efektīvu īstenošanu.

It īpaši centralizācija vai ciešāka sadarbība starp pilnvarotām struktūrām var sekmēt apjomradītus ietaupījumus, kā arī atvieglot piekļuvi labuma guvējiem. Papildus *ABC WIPO* iniciatīvai valsts līmenī ir izstrādātas vēl citas sadarbības iniciatīvas, kas apvieno pilnvarotās struktūras, kas darbojas attiecīgajā teritorijā, vai pilnvarotās struktūras, kas atrodas apgabalā, kurā runā vienā valodā (piemēram, pilnvarotās struktūras Austrijā, Vācijā un Šveicē), vai apvieno pilnvarotās struktūras konkrētu projektu īstenošanai (piemēram, sadarbība starp pilnvarotajām struktūrām Ziemeļvalstīs, lai koordinētu izgatavošanu un dalītu izmaksas, kas saistītas ar kopiju izgatavošanu etniskās minoritātes valodā).

Turklāt pilnvaroto struktūru un izdevēju sadarbības veidi, piemēram, kopiju pieejamā formātā izgatavošanas jomā vai informācijas un darbu kopīgošanas jomā, var būt izmaksu ziņā efektīvi un var novērst dublēšanos.

Dažas pilnvarotās struktūras atvieglo labuma guvēju piekļuvi pieejamajiem darbiem, izmantojot tiešsaistes katalogus. Vienlaikus ne visiem labuma guvējiem ir zināšanas vai piekļuve tehnoloģijām, kas nodrošina viņiem piekļuvi, izmantojot tiešsaistes katalogu. Lai uzlabotu piekļuvi, šķietami būtiska ir arī dažāda prakse nolūkā nodrošināt labuma guvēju dažādās vajadzības un sniegt viņiem nepieciešamo atbalstu (piemēram, sadarbība ar bibliotēku tīkliem, alternatīvu saziņas līdzekļu nodrošināšana, apmācība).

Pilnvaroto struktūru digitalizācijas līmenis un to izmantoto formātu sadarbspēja var palīdzēt mazināt administratīvās un darbības izmaksas un vēl vairāk veicināt pārrobežu apmaiņu un samazināt administratīvo slogu, kas saistīts ar pārveides darbu (it īpaši, ja tiek veikta apmaiņa ar trešām valstīm).

Pilnvarotajām struktūrām būtu pilnībā jāievēro direktīvas 5. panta 1. punkta b) apakšpunktā noteiktais pienākums veikt atbilstīgus pasākumus, lai atturētu no kopiju pieejamā formātā neatļautas reproducēšanas, izplatīšanas, publiskošanas un pieejamības sabiedrībai nodrošināšanas, vienlaikus nodrošinot, ka tas nerada šķēršļus labuma guvējiem. Lai gan nav pieejama precīza informācija, kas ļautu novērtēt to metožu ietekmi, ko pilnvarotās struktūras izmanto, lai novērstu kopiju pieejamā formātā neatļautu izplatīšanu, intervijās ar ieinteresētajām personām iegūtā informācija liecina, ka paroļu aizsardzība un divu faktoru

autentifikācija ierobežo pieejamību labuma guvējiem, un pilnvarotās struktūras izvairās to izmantot. Savukārt ūdenszīmes šķietami nodrošina labu izmaksu un ieguvumu attiecību, lai novērstu lejupielādējamu kopiju neatļautu izplatīšanu nespecializētos formātos. Kopumā pasākumiem, kas ieviesti, lai novērstu neatļautu izmantošanu, ir vēl jo būtiskāka nozīme tāpēc, ka pilnvarotās struktūras nodrošina augstas kvalitātes kopijas, turklāt formātos (e-grāmatas, klausāmgrāmatas), ko teorētiski var izmantot plašāka sabiedrība.

V. SASKANĪBA

Marrākešas direktīva un regula palīdz uzlabot personu ar invaliditāti piekļuvi kultūras darbiem, izglītojošiem materiāliem un informācijai saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (*UNCRPD*) 30. pantā noteikto mērķi. Marrākešas līguma iekļaušana ES tiesību aktos tika ieteikta ANO Personu ar invaliditāti tiesību komitejas apsvērumos par Eiropas Savienības sākotnējo ziņojumu saistībā ar Konvencijas 30. pantu ([50]).

Marrākešas direktīva un regula atbilst arī Marrākešas līguma mērķiem, kā arī tā darbības jomai attiecībā uz personām un materiālajai piemērošanas jomai.

ES līmenī Marrākešas direktīva un regula ir saskanīgas ar citiem ES tiesību aktiem autortiesību jomā, it īpaši ar Direktīvu 2001/29, kas ļauj dalībvalstīm savos tiesību aktos paredzēt izņēmumus attiecībā uz invaliditāti vai darbu veidiem, kas nav Marrākešas direktīvas piemērošanas jomā ([51]).

Marrākešas instrumenti ir saskanīgi arī ar ES Pamattiesību hartu, kas aizliedz visu veidu diskrimināciju, arī uz invaliditātes pamata, un paredz, ka Savienībā tiek atzītas un ievērotas personu ar invaliditāti tiesības izmantot pasākumus, kas paredzēti, lai nodrošinātu viņu neatkarību, sociālo un profesionālo integrāciju un dalību sabiedrības dzīvē.

Marrākešas instrumenti ir saskanīgi ar citiem ES tiesību aktiem, kas attiecas uz invaliditāti digitālajā vidē, piemēram, ar Tīmekļa piekļūstamības direktīvu ([52]), Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvu ([53]) un Eiropas Piekļūstamības aktu ([54]) (EPA). Pirmie divi instrumenti attiecas uz jomām, kas nav saistītas ar rakstiskiem darbiem, kuri ir Marrākešas regulējuma piemērošanas jomā (proti, attiecīgi uz publiskā sektora tīmekļa vietnēm un audiovizuālo

([50]) https://digitallibrary.un.org/record/812354?ln=en&v=pdf.
([51]) Ar Marrākešas direktīvas 8. pantu tiek grozīts Informācijas sabiedrības direktīvas 5. panta 3. punkta b) apakšpunkts, lai paredzētu, ka tā neskar "Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2017/1564 paredzētos dalībvalstu pienākumus".
([52]) Direktīva (ES) 2016/2102 par publiskā sektora struktūru tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību, OV L 327, 2.12.2016., 1. lpp.
([53]) Direktīva 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva) (Kodificētā versija), OV L 95, 15.4.2010., 1. lpp.
([54]) Direktīva (ES) 2019/882 par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām, OV L 151, 7.6.2019., 70. lpp.

mediju pakalpojumiem), un veicina šādu pakalpojumu pieejamību, izmantojot citus tiesību instrumentus, kas nav autortiesību akti.

EPA mērķis ir uzlabot pieejamu produktu un pakalpojumu iekšējā tirgus darbību, ieviešot kopīgus noteikumus par piekļūstamību un tādējādi likvidējot šķēršļus, ko rada atšķirīgie noteikumi dalībvalstīs. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka uzņēmēji laiž tirgū tikai tādus produktus un sniedz tikai tādus pakalpojumus, kas atbilst minētajā aktā noteiktajām piekļūstamības prasībām. Cita starpā tas attiecas uz e-grāmatām un specializētu programmatūru, kā arī e-lasītājiem. Pasākumi, ko piemēro no 2025. gada 28. jūnija, nemaina Marrākešas direktīvas un regulas autortiesību noteikumus. Abus pasākumus piemēro paralēli, un EPA nodrošinot pieejamu e-grāmatu labāku piekļūstamību, savukārt Marrākešas instrumenti arī turpmāk ļautu labuma guvējiem un pilnvarotajām struktūrām pielāgot publicētos rakstiskos darbus, izgatavojot kopijas pieejamā formātā personām ar redzes traucējumiem vai drukas lasītnespēju. Gan tiesību subjektu pārstāvji, gan pilnvarotās struktūras ir uzsvērušas sinerģijas un sadarbības nozīmi EPA netraucētā īstenošanā un šo tiesību aktu papildināmības nodrošināšanā.

Tiesību subjektu pārstāvji uzskata, ka EPA īstenošana uzsvērtu nepieciešamību nodrošināt, ka Marrākešas noteikumi nerada negatīvu ietekmi uz darbu normālu izmantošanu.

Tomēr, kā paskaidrots 14. apsvērumā, skaidri noteikts pienākums pārbaudīt komerciālo pieejamību varētu ietekmēt juridisko noteiktību pilnvarotajām struktūrām. Turklāt pieejamas e-grāmatas, kas pieejamas tirgū saskaņā ar EPA ne vienmēr atbilst dažādām īpašām vajadzībām, kādas ir labuma guvējiem, uz kuriem attiecas Marrākešas direktīva. Iespējams ([55]), ka pilnvarotās struktūras pielāgosies jaunās situācijas praktiskajiem aspektiem un novirzīs savus resursus tam, lai nodrošinātu vajadzības, ko nav nodrošinājis tirgus ([56]).

Marrākešas instrumenti šķiet saskanīgi arī iekšēji, jo noteikumi atbilst galvenajam mērķim uzlabot darbu pieejamību, izgatavojot kopijas pieejamos formātos, vienlaikus arī aizsargājot līdzsvaru starp tiesību subjektu un lietotāju tiesībām un interesēm.

Lai aizsargātu tiesību subjektu intereses, kā izklāstīts arī iepriekšējās iedaļās, pilnvarotajām struktūrām ir noteikti konkrēti pienākumi nolūkā novērst neatļautu izmantošanu. Tiesību subjekti vēlētos, lai valsts iestādes rūpīgāk pārbaudītu to, kā pilnvarotās struktūras pilda pienākumus, it īpaši pienākumu novērst neatļautu izplatīšanu. Daži tiesību subjekti arī apgalvo, ka visaptveroša informācija par pilnvarotajām struktūrām, kas darbojas dalībvalstī, vēl vairāk veicinātu sadarbību (piemēram, apmainoties ar tiesību subjektu lietām). Vienlaikus labuma guvēji brīdināja, ka dažu dalībvalstu prasības attiecībā uz pilnvaroto struktūru iekļaušanu apstiprinātā sarakstā ir pretrunā Marrākešas līgumam ([57]).

([55]) Piemēram, viena pilnvarotā struktūra ziņoja, ka turpmāk, visticamāk, tiks pievērsta vērība personām ar drukas lasītnespēju, kurām ir kognitīvas problēmas (skatīt pētījumu, 96. lpp.).
([56]) Plašāks izklāsts par EPA ietekmi sniegts VII iedaļā (būtiskums).
([57]) Skatīt *EDF* un *EBU* atbildes uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes, pieejamas šeit: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-EU-copyright-law-for-blind-and-visually-impaired-people-evaluation-of-the-Marrakesh-Directive-and-Regulation/F3414879_en.

Kā izklāstīts ievaddaļā, direktīva liedz ieviest nosacījumus darbību sākšanai saskaņā ar regulējumu, bet vienlaikus paredz, ka šādas darbības var veikt ne tikai labuma guvēji, bet arī pilnvarotās struktūras, kas strādā ar konkrētām grupām (noteiktas 2. panta 4. punktā). Direktīvā ir precizēts, ka valsts atļauju piešķiršanas vai atzīšanas procedūrām, kas piemērojamas, piemēram, attiecībā uz vispārīga rakstura pakalpojumu sniegšanu labuma guvējiem, nedrīkstētu liegt pilnvarotajām struktūrām veikt darbības, kas atļautas saskaņā ar regulējumu. Izvērtējumā konstatēts, ka valsts līmenī ieviestās sistēmas atšķiras, proti, dažas dalībvalstis pieprasa konkrētu paziņošanas veidu, kas parasti ietver pilnvarotās struktūras nosaukuma, juridiskā statusa, kontaktinformācijas un informācijas par tās attiecīgajām darbībām paziņošanu kompetentajai iestādei. Tomēr dati nebija pieejami par visām dalībvalstīm. Turklāt regulējums mudina brīvprātīgi paziņot valsts iestādēm to pilnvaroto struktūru kontaktinformāciju, kas iesaistītas pārrobežu apmaiņā, jo tas var palīdzēt uzlabot pārredzamību.

Kopumā Marrākešas instrumenti īsteno ES starptautiskās saistības saskaņā ar Marrākešas līgumu un ir saskanīgi ar ES *acquis* (it īpaši ar ES autortiesību regulējumu un ES politiku invaliditātes jomā), kā arī ir saskaņoti iekšēji, jo atbilst tā galvenajiem mērķiem un noteikumiem. Iepriekš minēto ES tiesību aktu kontekstā Marrākešas tiesību akti ir viens no instrumentiem, ar ko uzlabot iespiedmateriālu pieejamību. Galu galā personu ar invaliditāti piekļuvi informācijai, izglītībai un kultūrai ietekmē visu ES tiesību aktu kopējā ietekme uz piekļūstamību.

VI. ES PIEVIENOTĀ VĒRTĪBA

EST ir secinājusi, ka ES bija ekskluzīva kompetence noslēgt Marrākešas līgumu, tāpēc bija jāievieš ES līmeņa noteikumi, lai izpildītu ES starptautiskās saistības, kas izriet no līguma pieņemšanas.

Pirms Marrākešas līguma noslēgšanas visas dalībvalstis bija ieviesušas autortiesību izņēmumus vai ierobežojumus par labu cilvēkiem ar redzes traucējumiem, taču izņēmumi tika piemēroti atšķirīgi ([58]), un tas ietekmēja kopiju pieejamā formātā pārrobežu apmaiņu ([59]). Ja ES nebūtu iejaukusies un nebūtu pieņēmusi Marrākešas direktīvu un regulu, būtu saglabājusies līdzšinējā situācija.

Marrākešas direktīvas un regulas pieņemšana bija ne tikai vajadzīga, lai izpildītu ES starptautiskās saistības, bet arī saskaņoja autortiesību izņēmumus un veicināja pārrobežu apmaiņu gan ES, gan arī ar trešām valstīm, kas ir Marrākešas līguma puses. Savukārt pārrobežu apmaiņas veicināšana radīja apjomradītus ietaupījumus ([60]).

([58]) Pētījums par Direktīvas 2001/29/EK par autortiesībām un blakustiesībām informācijas sabiedrībā (Informācijas sabiedrības direktīva) piemērošanu, 2013, 428. lpp., pieejams tīmekļa vietnē https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9ebb5084-ea89-4b3e-bda2-33816f11425b.

([59]) Turpat, 437. lpp.

([60]) Skatīt analīzi IV iedaļā par lietderību.

Pārrobežu ietekmi nebūtu bijis iespējams sasniegt tik efektīvi, izmantojot valsts līmeņa pasākumus. ES intervence it īpaši palīdzēja labuma guvējiem un pilnvarotajām struktūrām, nodrošinot lielāku juridisko noteiktību, kas ierobežoja centienu dublēšanos, palielināja vispārējo efektivitāti un uzlaboja kopiju pieejamos formātos pieejamību.

VII. BŪTISKUMS

Marrākešas instrumentu būtiskums ir novērtēts, ņemot vērā norises tirgū un politikā un tehnoloģisko attīstību.

Pārskata periodā pieejamo darbu, kas izdoti pieejamā formātā, komerciālais piedāvājums joprojām bija nepietiekams. Tajā pašā laikā pieauga plašākai sabiedrībai paredzēto digitālo formātu, piemēram, e-grāmatu un klausāmgrāmatu, izmantošana, un tie netieši var palīdzēt nodrošināt arī labuma guvēju noteiktas vajadzības. Tomēr labuma guvēji norāda, ka šādi formāti ne vienmēr ir pietiekami pieejami, piemēram, tāpēc, ka nav nodrošināta pieejama navigācija to saturā vai komerciālās platformas nevar piekļūt pašam darbam, vai arī tie bieži vien ir piekļūstami tikai dažām labuma guvēju grupām (piemēram, vājredzīgiem cilvēkiem), bet nav piekļūstami citām (piemēram, neredzīgiem lietotājiem).

Paredzams, ka EPA būtiski ietekmēs e-grāmatu pieejamā formātā piekļūstamību. E-grāmatām, kas tirgū pieejamas no 2025. gada jūnija, varēs piekļūt saskaņā ar EPA piekļūstamības prasībām, lai atvieglotu piekļuvi cilvēkiem ar invaliditāti. Ir būtiski ņemt vērā, ka mikrouzņēmumi, kas sniedz pakalpojumus, ir atbrīvoti no direktīvā noteikto piekļūstamības prasību izpildes. Tomēr dalībvalstīm ir jānodrošina mikrouzņēmumiem vadlīnijas un instrumenti, lai atvieglotu to valsts pasākumu piemērošanu, ar kuriem transponē EPA. Turklāt EPA ir ietverti daži aizsardzības pasākumi, kas ļauj uzņēmējiem piemērot piekļūstamības prasības, ciktāl tās nerada nesamērīgu slogu vai neprasa veikt būtiskas izmaiņas produktā vai pakalpojumā, kā rezultātā tiek būtiski mainīts tā raksturs.

Arī pētījumā ir norādīts ([61]), ka EPA neliek apšaubīt Marrākešas direktīvā paredzētā autortiesību izņēmuma nozīmi. Formāti, kuri nav e-grāmatas un uz kuriem attiecas EPA, varētu būt labāk piemēroti dažādiem invaliditātes veidiem (piemēram, daļai cilvēku var nebūt prasmes vai ierīces, lai izmantotu e-grāmatas un viņiem var būt ērtāk izmantot darbus Braila rakstā vai darbus lielizmēra drukā). Pat attiecībā uz cilvēkiem, kuri izmanto e-grāmatas, ir jāņem vērā, ka konkrēts pieejamu e-grāmatu formāts, kas pieejams tirgū, var nebūt piemērots visiem drukas lasītnespējas veidiem. Turklāt EPA noteikto pienākumu dēļ visi darbi, kas izdoti pieejamā formātā, var nebūt pilnībā pieejami, it īpaši, ja izdevēji kvalificējas kā mikrouzņēmumi, un tādējādi grāmatu, kas izdotas pieejamā formātā, piedāvājums var nebūt visaptverošs. Pētījuma vajadzībām aptaujātie tiesību subjekti apgalvoja, ka komiksu grāmatās būtu jāveic būtiskas izmaiņas, lai tās būtu pieejamas. Kopumā tie apgalvoja, ka augstās izmaksas, kas saistītas ar darbu pieejamības nodrošināšanu (piemēram, ja tie satur daudz

([61]) Pētījums, 56. lpp.

attēlu vai diagrammu), kā arī zemāks sagaidāmais pārdošanas apjoms varētu būt pamatojums apgalvojumam, ka tas rada nesamērīgu slogu ([62]).

Tas, ka EPA īstenošanas rezultātā pieejamākas e-grāmatas tieši nodrošinās tirgus, ir ļoti pozitīvs sasniegums. Tomēr ar to netiks nodrošināti personām ar invaliditāti vajadzīgie darbi pieejamos formātos, uz kuriem attiecas Marrākešas instrumenti. No otras puses, tas varētu palīdzēt atbrīvot pilnvaroto struktūru resursus, lai pievērstos specializētai kopiju pieejamā formātā izgatavošanai ([63]).

Visbeidzot, pēc Marrākešas instrumentu pieņemšanas ir kļuvušas plašāk pieejamas tehnoloģijas un programmatūra, lai veicinātu iespieddarbu piekļūstamību un pieejamu formātu plašāku pieejamību, iezīmējot pāreju no analogā uz digitālajiem formātiem un no fiziskas izplatīšanas uz pieejamību tiešsaistē ([64]). Tehnoloģijas var veicināt un padarīt efektīvāku tādu darbu izgatavošanu, kas tiek izdoti pieejamā formātā, ieskaitot e-grāmatas un kopijas pieejamā formātā, kā arī nodrošināt labākus rīkus labuma guvējiem, lai viņi varētu piekļūt iespieddarbiem.

Joprojām pastāv dažas problēmas saistībā ar šādu tehnoloģiju izmantošanu, sākot no šķēršļiem, kas saistīti ar piekļuvi tehnoloģijām (piemēram, izmaksas, sadarbspēja, zinātība), līdz pašu tehnoloģiju ierobežojumiem (sarežģīta tādu darbu pielāgošana, kas ietver attēlus vai matemātiskas formulas, vai diagrammas, teksta–runas pielāgošanas nepietiekama kvalitāte) ([65]).

Kopumā, neraugoties uz ierobežojumiem, tehnoloģiju attīstība veicina un padara efektīvāku pieejamu darbu izgatavošanu izdevējiem un pilnvarotajām struktūrām. Tā arī nodrošina papildu rīkus labuma guvējiem, lai viņi varētu piekļūt iespieddarbiem. Tomēr jaunās tehnoloģijas nepadara Marrākešas instrumentus liekus – pētījumā norādīts, ka tie joprojām ir priekšnosacījums, lai varētu izmantot tehnoloģiju attīstību ([66]).

VIII. SECINĀJUMI UN GŪTĀS ATZIŅAS

Izvērtējumā konstatēts, ka Marrākešas direktīvai un regulai ir **ES pievienotā vērtība**. To pieņemšana bija būtiska, lai ES kā Marrākešas līguma parakstītāja izpildītu savas starptautiskās saistības un lai saskaņotu autortiesību izņēmumu attiecībā uz personām ar drukas lasītnespēju nolūkā novērst pastāvošās atšķirības valstu izņēmumu un ierobežojumu darbības jomā un veicināt kopiju pieejamā formātā pārrobežu apmaiņu. Tādu pašu rezultātu dalībvalstis nebūtu varējušas sasniegt, ja ES intervences nebūtu. Regulējums it īpaši radīja

([62]) Šādā gadījumā tām būtu jāpiemēro piekļūstamības prasības tādā mērā, ka tās nerada nesamērīgu slogu vai neprasa veikt būtiskas izmaiņas.
([63]) Skatīt *Daisy Consortium* atbildi uz uzaicinājumu iesniegt atsauksmes, pieejama tīmekļa vietnē https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-EU-copyright-law-for-blind-and-visually-impaired-people-evaluation-of-the-Marrakesh-Directive-and-Regulation/feedback_en?p_id=31995115.
([64]) Pētījums, 57. un 59. lpp.
([65]) Pētījums, 59. lpp.
([66]) Pētījums, 60. lpp.

pievienoto vērtību labuma guvējiem un pilnvarotajām struktūrām, nodrošinot lielāku juridisko noteiktību, it īpaši attiecībā uz kopiju pieejamā formātā pārrobežu apmaiņu.

Marrākešas direktīva un regula kopumā ir **efektīvi** uzlabojušas kopiju pieejamā formātā pieejamību, un par to liecina kvalitatīvie dati, kas iegūti izvērtējuma veikšanai, kā arī izlases dati, kas liecina par šādu kopiju skaita pieaugumu, kā arī par to, ka lielāks labuma guvēju skaits pārskata periodā ir kļuvuši par pilnvaroto struktūru pakalpojumu lietotājiem. Marrākešas noteikumu ieviešanai bija pozitīva nozīme, sniedzot iespēju veikt apmaiņu ES un ar trešām valstīm, kas ir Marrākešas līguma puses.

Ņemot vērā datu ierobežojumus, nebija iespējams izdarīt secinājumus par to taisnīgas atlīdzības shēmu iespējamo kvantitatīvo ietekmi uz kopiju pieejamā formātā izgatavošanu vai apmaiņu, kas atļautas saskaņā ar direktīvu un ieviestas atsevišķās dalībvalstīs. Pamatojoties uz kvalitatīviem datiem, izrādās, ka taisnīgas atlīdzības shēmu šķietamā ietekme uz kopiju pieejamā formātā pieejamību dalībvalstīs, kurās šādas shēmas ir ieviestas, atšķiras atkarībā no shēmas tvēruma un finansējuma avotiem (piemēram, kāda nozīme pilnvarotās struktūras budžetā ir ziedojumiem).

Veicot izvērtējumu, netika atklāta Marrākešas instrumentu īstenošanas iespējamā neparedzētā ietekme, un tas it īpaši attiecas uz ietekmi uz darbu pieejamā formātā komerciālu pieejamību.

Lai gan pieejamā informācija neļauj izdarīt pārliecinošus secinājumus, kas balstīti uz kvantitatīviem datiem, izvērtējumā netika atklāts nevajadzīgs regulējuma radīts slogs, un nešķiet, ka būtu vajadzīga vienkāršošana un racionalizācija. Ņemot vērā spēkā esošos autortiesību izņēmumus, lielāka juridiskā noteiktība, kas panākta, veicot saskaņošanu ES līmenī, veicināja pārrobežu apmaiņu un palīdzēja novērst darbību dublēšanos kopiju pieejamā formātā izgatavošanā, tādējādi ļaujot pilnvarotajām struktūrām panākt ietaupījumus. Regulējums neuzliek pilnvarotajām struktūrām pienākumus, kas varētu traucēt kopiju pieejamā formātā izgatavošanu un ko varētu uzskatīt par slogu. Kopumā noteikumi ir efektīvi uzlabojuši labuma guvēju piekļuvi kopijām pieejamā formātā.

Dalībvalstīs, kurās ir ieviestas taisnīgas atlīdzības shēmas, to ietekme uz efektivitāti šķietami ir atkarīga no finansējuma, kas pieejams pilnvarotajām struktūrām (un it īpaši no tā, vai labuma guvēji ar ziedojumiem palīdz nodrošināt pilnvaroto struktūru kopējo finansējumu), kā arī no pilnvaroto struktūru digitalizācijas līmeņa.

To efektivitāti var veicināt noteikti ar Marrākešas regulējumu nesaistīti faktori. Cita starpā tās var būt dažādas iniciatīvas, kas nodrošina informācijas apmaiņu un pilnvaroto struktūru sadarbību, kā arī pilnvaroto struktūru un izdevēju sadarbību, pilnvaroto struktūru digitalizācijas līmenis un pielāgota atbalsta sniegšana labuma guvējiem saistībā ar piekļuvi informācijai par pieejamiem darbiem.

Izvērtējumā tika konstatēts, ka Marrākešas noteikumi ir iekšēji saskanīgi un ir piemēroti tam, lai sasniegtu galveno mērķi, proti, palielināt darbu pieejamību, izgatavojot kopijas pieejamā formātā, vienlaikus nodrošinot taisnīgu līdzsvaru starp tiesību subjektu un lietotāju tiesībām

un interesēm. Marrākešas instrumenti ir **saskanīgi** arī ar starptautisko un ES *acquis*. Konkrētāk, tie papildina Eiropas Pieejamības aktu, kas prasa nodrošināt plaša ikdienas produktu un pakalpojumu klāsta, tai skaitā e-grāmatu, pieejamību personām ar invaliditāti.

Marrākešas noteikumu pieeja, kas paredz izvairīties no pārmērīgu pienākumu noteikšanas pilnvarotajām struktūrām (piemēram, pārbaudīt darbu, ko tās plāno pielāgot, pieejamu formātu komerciālu pieejamību), joprojām ir aktuāls mērķis arī EPA īstenošanas kontekstā, lai novērstu negatīvu ietekmi uz kopiju pieejamā formātā pieejamību labuma guvējiem. Vienlaikus aktīvākai brīvprātīgai sadarbībai starp tiesību subjektiem un pilnvarotajām struktūrām būtu jāveicina mijiedarbība ar EPA, lai nodrošinātu, ka pilnvarotās struktūras novirza savus resursus tam, lai labāk gādātu par nenodrošinātajām vajadzībām.

Izvērtējumā konstatēts, ka, ņemot vērā norises politikā un tirgū, kā arī tehnoloģisko attīstību, Marrākešas instrumenti joprojām ir **būtiski**. Konkrētāk, ir sagaidāms, ka EPA palielinās pieejamu e-grāmatu komerciālo tirgu, taču tas pilnībā nenodrošina personām ar invaliditāti nepieciešamos un Marrākešas direktīvas piemērošanas jomā esošos pieejamus iespieddarbus un iespiedmateriālus. Cerams, ka EPA varētu veicināt pilnvaroto struktūru resursu atbrīvošanu, lai varētu vairāk pievērsties kopiju pieejamā formātā izgatavošanai.

Ņemot vērā izvērtējuma rezultātus, šajā posmā netiek uzskatīts, ka būtu nepieciešami grozījumi.

Gūtās atziņas

Kopumā Marrākešas direktīvas un regulas sniegums atbilda gaidītajam: ņemot vērā pastāvošos, bet atšķirīgos valstu autortiesību izņēmumus attiecībā uz personām ar invaliditāti, ES instrumenti uzlaboja juridisko noteiktību, precizējot izmantošanas veidus un labuma guvējus, uz kuriem attiecas ES autortiesību noteikumi. Tas palīdzēja uzlabot piekļuvi kopijām pieejamā formātā, vienlaikus aizsargājot tiesību un interešu līdzsvaru. Tajā pašā laikā dalībvalstīs īstenoto pasākumu ietekme var atšķirties dažādu faktoru dēļ, it īpaši finansējuma vai resursu, kā arī piekļuves tehnoloģijām, informētības un sadarbības līmeņu dēļ. Lai gan nav pieejami visaptveroši dati, kas ļautu novērtēt šo faktoru ietekmi, galvenās izvērtējumā gūtā atziņas ir šādas:

- pilnvaroto struktūru nepietiekamais finansējums vai citi nepietiekami resursi (cilvēkresursi, zinātība, tehnoloģijas) tiek uzskatīti par galvenajiem šķēršļiem tam, lai nodrošinātu vairāk kopiju pieejamā formātā. Stabila un pietiekama finansējuma nodrošināšana pilnvarotajām struktūrām valsts līmenī ir būtiska, lai nodrošinātu pasākumu efektivitāti un lietderību, arī gadījumos, kad ir ieviestas taisnīgas atlīdzības shēmas;
- pilnvaroto struktūru digitalizācijas un tehnoloģiskās gatavības līmenis var uzlabot kopiju pieejamā formātā izgatavošanu, apmaiņu un pieejamību;

– regulējuma efektivitāti vēl vairāk varētu uzlabot prakse, kas paredz nodrošināt labāku informētību par pilnvaroto struktūru piedāvātajiem pakalpojumiem un pielāgoto atbalstu labuma guvējiem, lai palīdzētu atrast piedāvātos darbus un piekļūt tiem;

– pilnvaroto struktūru ieviestie pasākumi neatļautas izmantošanas novēršanai ir būtiski, lai novērstu kaitējumu tiesību subjektiem, it īpaši, ja pilnvaroto struktūru nodrošinātās kopijas ir formātos (e-grāmatas, klausāmgrāmatas), ko var izmantot plašāka sabiedrība. Lai novērstu neatļautu izmantošanu, var izmantot dažādas metodes, arī ūdenszīmes;

– uzraudzības sistēmas dalībvalstīs atšķiras, tomēr šķiet, ka ne visas valsts iestādes ir ieviesušas šādas sistēmas vai (vienā gadījumā) ir informētas par pilnvarotajām struktūrām attiecīgajā valstī. Saskaņā ar direktīvu pilnvarotās struktūras strādā ar konkrētām grupām, kas minētas 2. panta 4. punktā. Turklāt pilnvaroto iestāžu brīvprātīga ziņošana savas valsts iestādēm, ko direktīva veicina attiecībā uz tām struktūrām, kas iesaistās pārrobežu apmaiņā, var palīdzēt uzlabot pārredzamību visām attiecīgajām personām un būtu jāizmanto plašāk;

– iniciatīvas ar mērķi atbalstīt pilnvaroto struktūru sadarbību šķiet būtiskas, lai mazinātu organizāciju centienu dublēšanos un lai uzlabotu pārredzamību, kā arī pieejamību labuma guvējiem;

– visbeidzot, sadarbība starp pilnvarotām struktūrām un izdevējiem varētu būt noderīga, lai palielinātu sinerģiju. Šādas jau ieviestas sadarbības formas (piemēram, platformu pieejamība vai stimuli izdevējiem nodrošināt pilnvarotajām struktūrām kopiju digitālā formātā, lai līdz minimumam samazinātu darba dublēšanās risku, noteiktu formātu izgatavošanas izmaksu dalīšana, lai uzlabotu efektivitāti un nodrošinātu piekļuvi dažādos veidos), visticamāk, kļūs vēl nozīmīgākas EPA piemērošanas kontekstā un būtu vēl vairāk jāveicina.